

**ДО ПИТАННЯ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ З ЮНЕСКО У СФЕРІ ЗАХИСТУ
КУЛЬТУРНОЇ, ПРИРОДНОЇ ТА НЕМАТЕРІАЛЬНОЇ СПАДЩИНИ**

ТОМЕНКО М. В., доктор політичних наук, професор кафедри
філософії та міжнародної комунікації

Національний університет біоресурсів і природокористування України

E-mail: m.tomenko@ukr.net

ORCID: 0000-0003-0796-0963

ХАРЧУК О. О., кандидат юридичних наук, доцент
кафедри філософії та міжнародної комунікації

Національний університет біоресурсів і природокористування України

E-mail: kharchuk_alex@ukr.net

ORCID: 0000-0002-0552-8205

Анотація. Динамічний розвиток міжнародних відносин визначає пріоритети співпраці української держави. Захист культурної, природної та нематеріальної спадщини – невід’ємна складова таких відносин. Симптоматичність і хаотичність дій української влади поєднана з відсутністю системного просування потребують напруження дієвої стратегії у питанні охорони спадщини. Особливої актуальності це питання набуває стосовно об’єктів розташованих на тимчасово окупованих територіях.

Ключові слова: міжнародні відносини, ЮНЕСКО, Україна, культурна спадщина, природна спадщина, нематеріальна спадщина.

Актуальність (Introduction).

Сьогодення кидає нові виклики. Одним із яких стало питання збереження культурної, природної та нематеріальної спадщини українського народу. Саме вона – одна з ознак ідентичності українського народу і тому підлягає охороні та збереженню. Останнє потребує втілення послідовної державної політики в поєднанні з ефективною співпрацею держави Україна на інституційному рівні. Війна, відсутність системної і виваженої державної політики, млявість та інертність державних інституцій – одні з вирішальних чинників неефективності державної політики у цій галузі. Свій відбиток накладає й зменшення активності роботи міжнародних організацій у сфері

культурної, природної та нематеріальної спадщини, зокрема це безпосередньо стосується і ЮНЕСКО.

Аналіз останніх досліджень та публікацій (Analysis of recent researches and publications). Національна наука почала активно досліджувати питання захисту культурної спадщини з другої половини ХХ ст. Ряд аспектів цієї проблематики розглядався в працях таких українських учених як В. І. Акуленко [1], С. І. Кот [2], Н. І. Кудерська [3], Т. В. Курило [4], Т. В. Мазур [5], О. І. Мельничук [6], Н. М. Пархоменко [7], П. М. Рабінович [8] та ін.

Серед зарубіжних фахівців питання захисту культурної природної та нематеріальної спадщини досліджували: К. Белл [9], Р. Гарабелло [10], П. О’Кіф [11], Л. Ліксинський [12],

Л. Протт [11], Х. Сільверман [13], К. Чемберлен [14] та ін.

Напрацювання згаданих дослідників заклали підґрунтя інструментної та інституційної співпраці між державами у питаннях захисту культурної, природної та нематеріальної спадщини. Водночас сучасний стан міжнародних відносин засвідчує нагальну потребу посилення співпраці між Україною та ЮНЕСКО у питанні захисту культурної, природної та нематеріальної спадщини. Така співпраця може бути дієвою за умов розробки цілісної і комплексної державної стратегії та політики в поєднанні з врахуванням громадської і наукової думки щодо питання охорони культурної спадщини.

Мета (Purpose). Мета статті полягає в проведенні аналізу особливостей співпраці між Україною та ЮНЕСКО у сфері захисту культурної, природної та нематеріальної спадщини.

Методи (Methods). У процесі написання статті були використані методи аналізу, порівняння, історично-аналітичний, систематизації та теоретичного узагальнення.

Результати (Results). Україна ратифікувала Конвенцію про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини в 1988 році, а в 2003 році Конвенцію про збереження нематеріальної культурної спадщини.

Аналіз використання програм та інструментів ЮНЕСКО щодо збереження і популяризації культурної, природної та нематеріальної спадщини України дає підстави стверджувати про відсутність державної стратегії й системної діяльності урядових інституцій у цій сфері.

Нагадаємо, що Україна співпрацює з Комітетом всесвітньої спадщини

ЮНЕСКО у рамках Конвенції про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини, яку було ратифіковано Верховною Радою України у 1988 році.

До Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО на 1 травня 2023 року входять 8 українських культурних та природних пам'яток:

- «Київ: Собор Святої Софії та прилеглі монастирські споруди, Києво-Печерська Лавра» (1990 р.);

- «Ансамбль історичного центру м. Львів» (1998 р.);

- Транскордонний об'єкт науково-культурної спадщини «Дуга Струве» (геодезичні пункти Баранівка, Катеринівка, Старонекрасівка, Фельштин, 2007 р.) об'єднує 10 країн: Білорусь, Естонія, Латвія, Литва, Молдова, Норвегія, Росія, Фінляндія, Швеція та Україна;

- «Резиденція Буковинських та Далматинських митрополитів» (нині будинок Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, 2011 р.);

- «Дерев'яні церкви Карпатського регіону України та Польщі» (спільна українсько-польська номінація, 2013 р.);

- «Стародавнє місто Херсонес Таврійський та його хора» (2013 р.);

- «Букові праліси й давні ліси Карпат та інших регіонів Європи» (2007 р.).

У ході 44-ї сесії Комітету всесвітньої спадщини ЮНЕСКО (16-31 липня 2021 р.) ухвалено рішення про третє розширення транскордонного об'єкту природної спадщини «Букові праліси Карпат», який було внесено до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО як спільну українсько-словацьку транскордонну номінацію у 2007 році. Відтепер учасниками цього об'єкту є 18 держав-членів: Австрія, Албанія, Бельгія, Болгарія, Боснія і Герцеговина, Італія, Іспанія, Німеччина, Північна Македонія, Польща,

Румунія, Словаччина, Словенія, Франція, Чехія, Хорватія, Швейцарія та Україна.

– «Історичний центр Одеси» (у списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО під загрозою), (2023 р.);

Станом на 2023 рік Уряд України запропонував внести до переліку Світової спадщини ЮНЕСКО 17 об'єктів культурної та природної спадщини:

– «Історичний центр м. Чернігів», IX-XIII століття (1989 р.);

– «Культурний ландшафт каньйону в Кам'янці-Подільському» (1989 р.);

– «Бахчисарайський палац кримських ханів» (2003 р.);

– «Кам'яна Могила» (2006 р.);

– «Миколаївська астрономічна обсерваторія» (2007 р.);

– «Комплекс пам'яток Судацької фортеці», VI-XVI століття (2007 р.);

– «Астрономічні обсерваторії України» (2008 р.);

– «Історичний центр і порт м. Одеса» (2009 р.);

– «Київ: Собор Святої Софії з прилеглими монастирськими спорудами, Кирилівська та Андріївська церкви, Києво-Печерська лавра» (2009 р., розширення об'єкту «Київ: Собор Святої Софії з прилеглими монастирськими спорудами, Києво-Печерська лавра»);

– «Пости та укріплення на торгових шляхах генуезців від Середземного до Чорного морів» (2010 р.);

– Культурний ландшафт «Печерні міста Кримської Готії» (2012 р.);

– «Історичне середовище столиці кримських ханів у місті Бахчисарай» (2012 р.);

– «Тіра - Білгород (Аккерман) – на шляху від Чорного до Балтійського морів» (2019 р.).

Змішані об'єкти культурної, природної, індустріальної спадщини:

– Канівський заповідник «Могила Тараса Шевченка» (1989 р.);

– Дендрологічний парк «Софіївка» (2000 р.);

– Держпром (Будинок Державної промисловості) (2017 р.);

Об'єкт природної спадщини:

– Біосферний заповідник «Асканія-Нова» (1989 р.).

Як бачимо, від 2013 року до 2023 року ЖОДЕН об'єкт від України не отримав статусу номінанта репрезентативного списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, а до попереднього списку ЮНЕСКО з 2012 року Україна запропонувала лише два об'єкти – Держпром (Будинок державної промисловості у Харкові) в 2017 році та «Тіра - Білгород (Аккерман) - на шляху від Чорного до Балтійського морів» у 2019 році.

Окрім того, Міністерство культури поінформувало, що завершує підготовку номінаційного дос'є для включення Чорнобильської зони до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. На даний час офіційне повідомлення про направлення номінаційного дос'є щодо Чорнобиля не оприлюднено.

Також, ще у 2017 році бюро Українського національного комітету Міжнародної ради з питань пам'яток і визначних місць (ІКОМОС) пропонувало підготувати номінаційне дос'є та внести до Попереднього списку об'єктів всесвітньої спадщини ЮНЕСКО «Трипілля. Кукутень. Перекукутень» – перша землеробська цивілізація Європи як спільний проект України, Румунії та Молдови [15]. На сьогодні інформація про офіційне подання цього об'єкту відсутня.

Симптоматичним, з огляду на хаотичний та нефаховий відбір та відповідну підготовку українських об'єктів до списку ЮНЕСКО, є і рішення КМДА про виділення 1,8 млн. грн. на виготовлення науково-проектної документації з метою включення вулиці Хрещатик до списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО [16]. Нагадаємо, що лєвова

частина знаменитих історико-архітектурних будівель Хрещатика була знищена підривниками Й. Сталіна у вересні 1941 року [17].

Під час активної та хаотичної за будови центральної частини Києва за період Незалежності було також втрачено й ті будівлі кінця 19 - початку 20 століття, які збереглися після пожеж та вибухів часів Сталіна і Гітлера. З відреставрованих або перебудованих за часів Радянської України нині залишилися лише кілька банківських та бізнесових будівель 1911-1916 років. Решту домінантних будинків Хрещатика зведено у так званому стилі «сталінського ампіру» та оточено численними кафе та ресторанами.

Якщо говорити про історико-архітектурну та культурну спадщину Києва, то вона найбільш збережена на території Подолу. Саме «Давній Поділ» міг би адекватніше і значимо презентувати українську історію, культуру та архітектуру, щонайменше від часів Гетьмана Івана Мазепи та знаменитих архітекторів Івана Григоровича-Барського й Андрія Меленського.

З 2020 року, а особливо після початку повномасштабного російського вторгнення 24 лютого 2022 року, діяльність Уряду України в даному напрямку суттєво активізувалась. Президент, Верховна Рада та Кабінет Міністрів поінформували ЮНЕСКО про масштабні руйнування російськими військами об'єктів культурної спадщини України. Так на кінець 2022 року було серйозно пошкоджено або знищено біля 400 об'єктів матеріальної культурної спадщини МКІП [18]. Також українська влада виступила з вимогою скасувати проведення 45 сесії Комітету Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО в Росії (м. Казань) та звільнити з посади його очільника – представника РФ. Позицію України підтримали 46 країн. 21 квітня 2022 року було скасовано проведення 45 сесії в Росії, а 24 листопада 2022

року Росію відсторонили від головування в Комітеті Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Це своєю чергою посприяло рішенням Комітету Всесвітньої спадщини від 25 січня 2023 року щодо включення українського номінанта «Історичний центр Одеси» до Репрезентативного списку культурної спадщини ЮНЕСКО, яка знаходиться під загрозою (в небезпеці) [19].

Попри ці міжнародні успіхи мала місце й традиційна відсутність системної роботи та узгодженості дій між Урядом та місцевою владою, у даному випадку з Одеською міською радою. У результаті на офіційному сайті ЮНЕСКО в інформаційній презентації українського об'єкта Історичний центр Одеси наявні «російські історичні наративи» про те, що «... Місто було засноване в 1794 році за стратегічним рішенням імператриці Катерини Другої». А слова «Україна» та похідні від нього згадуються в інформаційній презентації лише один раз, коли йдеться про «український берег Чорного моря» [20].

У 2008 році Україна приєдналася до Конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини, яка була прийнята ЮНЕСКО у 2003 році.

Термін «нематеріальна культурна спадщина» означає звичаї, форми показу та вираження, знання та навички, а також пов'язані з ними інструменти, предмети, артефакти й культурні простори, які визнані спільнотами, групами й у деяких випадках окремими особами як частина їхньої культурної спадщини.

У справі підтримки та популяризації нематеріальної культурної спадщини Україна діє більш активно. Веденням Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини займається Міністерство культури та інформаційної політики за рекомендацією Експертної ради з питань нематеріальної культурної спадщини при МКІП. На початок 2023 року до Національного пе-

реліку елементів нематеріальної культурної спадщини України включено 68 елементів [21].

Водночас до Репрезентативного списку нематеріальної культурної спадщини людства внесені такі елементи української культури:

- Традиція Косівської мальованої кераміки (2019);

- Петриківський декоративний живопис як феномен української орнаментальної народної творчості (2013);

До Списку нематеріальної культурної спадщини, що потребує термінової охорони, включено:

- Козацькі пісні Дніпропетровщини (2016).

Окрім того, кримськотатарський орнамент «Орьнек» за поданням Уряду України 15 липня 2020 року був включений до Попереднього списку ЮНЕСКО, а 16 грудня 2021 року на 16 сесії Міжурядової комісії з охорони нематеріальної спадщини ЮНЕСКО ухвалено рішення про включення кримськотатарського орнаменту «Орьнек» до репрезентативного списку нематеріальної культурної спадщини людства від України.

У березні 2021 року Уряд України подав номінаційне dossier щодо «Культури приготування українського борщу», а вже 1 липня 2022 року на 5-му позачерговому засіданні Міжурядового комітету з охорони нематеріальної культурної спадщини було внесено український елемент «Культура приготування українського борщу» до Списку нематеріальної культурної спадщини ЮНЕСКО, що потребує негайної охорони.

Показово, що попри організаційний та фінансовий вплив на діяльність ЮНЕСКО з боку Росії, до нематеріальної культурної спадщини людства було включено лише 2 елементи від РФ: якутський героїчний епос «Олонхо» та «Культурний простір та усна творчість сімейських – старовіри Забайкалля».

На початку квітня 2023 року МКІП направило МЗС номінаційні dossier ще 3-ох елементів нематеріальної культурної спадщини для офіційного подання до ЮНЕСКО. Йдеться про міжнародну номінацію підготовлену спільно з Республікою Естонія – «Українська писанка: традиція і мистецтво» та «Практика з охорони кобзарсько-лірницької традиції» і «Технологія вишивки «Білим по білому» міста Решетилівка Полтавської області» [22].

Оцінюючи активність України у пропагуванні своєї нематеріальної спадщини, а йдеться про унікальний і неповторний скарб народних традицій та національної культури, можемо визначити її як найуспішнішу в порівнянні із просуванням та промоцією культурної, а особливо природної спадщини. Хоча слід зазначити, що деякі пропозиції носили суб'єктивний характер і були пов'язані не з пропозиціями та напрацюваннями етнографів, філологів, істориків чи краєзнавців, а з активністю владних очільників областей. Так, сумнівним виглядає коректність подання та просування «козацьких пісень» лише Дніпропетровщини, бо цей феномен національної спадщини України асоціюється з набагато більшим ареалом поширення.

Найпроблемнішим є напрям роботи щодо пропагування природної спадщини України. Нагадаю, що серед 8 українських номінантів ЮНЕСКО у Репрезентативному списку є лише одна у царині захисту довкілля, - це «Букові праліси і давні ліси Карпат та інших регіонів Європи», яка розпочиналася в 2007 році як українсько-словацька транскордонна номінація, а в 2021 році була розширена до 18 держав-членів. Після 25-річної бездіяльності Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України лише 13 лютого 2023 року запропонувало Національній комісії у справах ЮНЕСКО внести новий транскордонний об'єкт «Праліси та старовікові хвойні верхньогірні ліси Карпат» [23].

Тут висловимо сумнів у доцільності та обґрунтованості такого нового номінанта, Адже вищезгаданий номінат «Букові праліси і давні ліси Карпат та інших регіонів Європи» фактично включають і «хвойні верхньогірні ліси Карпат», тому, як максимум, можна лише розширити існуючу номінацію. Натомість в Україні маємо цілу низку унікальних і конкурентних природних об'єктів. Найперший серед них біосферний заповідник «Асканія-Нова» імені Ф.Е. Фальц-Фейна.

По-перше, «Асканія-Нова» вже включена до Попереднього списку ЮНЕСКО з 1989 року. По-друге, біосферний заповідник «Асканія-Нова» знаходиться під окупацією російськими військами, а з 7 березня 2023 року внесений до єдиного державного реєстру юридичних осіб РФ як «государственное автономное учреждение «Биосферный заповедник «Аскания-Нова» (без імені Ф.Е. Фальц-Фейна). За таких обставин подальше збереження природоохоронної, науково-дослідної установи міжнародного значення - біосферного заповідника «Асканія-Нова» імені Ф.Е. Фальц-Фейна (сертифікат ЮНЕСКО від 15.02.1985 р.) не може бути забезпечене українською адміністрацією та знаходиться під безпосередньою загрозою [24].

Все це вимагає від Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів невідкладно підготувати номінаційне дос'є на включення «Асканії-Нова» до списку світової природної спадщини ЮНЕСКО, яка знаходиться під загрозою (в небезпеці).

Про відсутність системної діяльності вищезгаданого Міністерства з програмами ЮНЕСКО свідчить і той факт, що перелік українських біосферних заповідників, включених до мережі біосферних заповідників ЮНЕСКО, на офіційному сайті Міндовкілля суттєво відрізняється від переліку на офіційному сайті ЮНЕСКО. Для прикладу, на міністерському сайті в розділі співпраці з

ЮНЕСКО відсутні біосферний резерват Деснянський та транскордонний українсько-польський резерват «Розточчя», а транскордонний румунсько-український біосферний резерват «Дельта Дунаю» продубльований ще й як Дунайський [25].

Загалом, як свідчить вищезгаданий аналіз, Україні бракує чіткої та визначеної державної стратегії й узгодженої ефективної роботи владних, наукових і громадських інститутів у просуванні в світі через програми ЮНЕСКО своєї національної культурної, природної та нематеріальної спадщини.

Дискусійним є рішення про діяльність Національної комісії у справах ЮНЕСКО як постійно діючого міжвідомчого органу при Міністерстві закордонних справ на громадських засадах, окрім секретаріату. Про ефективність роботи Національної комісії свідчить і активність її офіційної фейсбук-сторінки. На 1 квітня 2023 року на неї підписалося 1,3 тисячі осіб, а стежили за її дописами – 190.

Постійне представництво України при ЮНЕСКО має свій сайт, де остання новина була розміщена 7 місяців тому, 23.09.2022 року.

Український державний інститут культурної спадщини, який належить до сфери управління Міністерства культури та інформаційної політики, покликаний займатися збереженням і захистом культурної спадщини, підвищувати інтерес громадськості до культурного надбання держави. На сайті Інституту [26] за 2023 рік жодної новини щодо його діяльності.

Не можна оминути увагою проблеми діяльності ЮНЕСКО в умовах «ковідного світу» та війни Росії проти України.

Останні роки активність діяльності ЮНЕСКО у багатьох напрямках зменшилася. Серед об'єктивних причин – певний період он-лайн діяльності, коли діяли застереження та обмеження в умовах Ковід. Натомість, варто нагадати й

той прикрий факт, що від 31 грудня 2018 року США офіційно вийшли з ЮНЕСКО та діють як країна-спостерігач. Більш за те, США має борг перед ЮНЕСКО в сумі 550 мільйонів доларів. Таку ж позицію щодо виходу із ЮНЕСКО оголосила й Держава Ізраїль. Цю ситуацію спричинило рішення Комітету всесвітньої спадщини від 7 липня 2017 року про внесення старого міста Хеврон (Ель-Халіль) від Палестини до списків всесвітньої спадщини і всесвітньої спадщини, що знаходяться під загрозою [27].

У силу цих та інших обставин маємо й проблеми з системною та актуалізованою діяльністю всіх інституцій у системі Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки, культури.

Для прикладу приведемо аналіз функціонування офіційного сайту організації робочими мовами. Як відомо, робочими мовами ЮНЕСКО є англійська, іспанська, французька, російська, арабська і китайська. На жаль, певний період мала місце неактуалізована інформація про діяльність ЮНЕСКО у різних мовних версіях сайту. Лише нещодавно узгоджено чинні цифри щодо Списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Тож нині до цього Списку входить 1 157 об'єктів із 167 країн світу, серед яких 900 – культурного типу, 218 – природного, 39 – змішаного [28].

Отже, Україна прагне активно співпрацювати з ЮНЕСКО в контексті збереження і пропагування власної культурної, природної та нематеріальної спадщини. Проте, маємо констатувати відсутність цілісної та визначеної державної стратегії у цій сфері діяльності, а також системної державної політики, ефективної роботи урядових інституцій і конструктивної співпраці з науковими, освітніми закладами та громадськістю. Попри певні успіхи у просуванні українських та кримськотатарських традицій у Репрезентативний список нематеріальної культурної спадщини людства та включення «Історичного центру Одеси»

до Списку Світової культурної спадщини, який знаходиться під загрозою, відсутність нових об'єктів у Репрезентативному списку всесвітньої спадщини серед природних об'єктів з 2007 року та серед культурних і змішаного типу в період з 2013 до 2023 років свідчать про неефективну та несистемну державну гуманітарну політику у співпраці з ЮНЕСКО.

З огляду на це, варто:

- обговорити і визначити, за активної участі фахівців і експертів, стратегію презентації національної культурної, природної та нематеріальної спадщини України у світі;

- уточнити статус і повноваження урядових інституцій, покликаних опікуватися цими проблемами;

- визначити та уповноважити структури, які повинні здійснювати моніторинг дотримання вимог і приписів ЮНЕСКО щодо збереження пам'яток всесвітньої спадщини в Україні, а особливо тих, які знаходяться на тимчасово окупованій території;

- вимагати прийняття українських об'єктів до Репрезентативного списку ЮНЕСКО за спрощеною процедурою з огляду на загрозу, яка виходить від бомбардувань та варварських і мародерських дій військових РФ. Йдеться, зокрема, про «Історичний центр Чернігова», розширення об'єкту «Київ: Собор Святої Софії та прилеглі монастирські споруди, Києво-Печерська лавра», «Асканію-Нову».

Список використаних джерел

1. Акуленко В. І. Міжнародне право охорони культурних цінностей та його імплементація у внутрішньому праві України. К. : Юстініан, 2013. 608 с.
2. Кот С. Проблема повернення і реституції культурних цінностей, втрачених унаслідок Другої світової війни, в сучасних українсько-польських міждержавних відносинах. *Україна ХХ століття: культура, ідеологія, політика*. 2015. Вип. 20. URL:

http://resource.history.org.ua/publ/Uxxs_2015_20_7/

3. Кудерська Н. І. Адміністративно-правове регулювання охорони та збереження матеріальної культурної спадщини в Україні: теорія і практика: монографія. К. : НАКККІМ, 2013. 448 с.

4. Курило Т. В. Правова охорона культурної спадщини України. Львів : Львівський юридичний інститут МВС України, вид-во «Новий Світ-2000», 2006. 152 с.

5. Мазур Т. В. Джерельна база дослідження правової охорони культурної спадщини в Україні. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2019. № 4. С. 8–22.

6. Мельничук О. І. Міжнародно-правовий статус все-світньої культурної і природної спадщини. К. : Наук. думка, 2008. 287 с.

7. Пархоменко Н. М. Джерела права: проблеми теорії та методології. Монографія. К. : ТОВ «Видавництво "Юридична думка"», 2008. 336 с.

8. Рабінович П. М. Принципи права. *Юридична енциклопедія*: В 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К. : «Укр. Енцикл.», 2003. Т. 5: П–С. 736 с.

9. Bell C., Paterson R. Protection of First Nations Cultural Heritage: Laws, Policy, and Reform. Vancouver : UBC Press, 2009. 476 p.

10. Garabello R., Scovazzi T. The Protection of the Underwater Cultural Heritage: Before and After the 2001 UNESCO Convention. Leiden; Boston : Martinus Nijhoff Publishers, 2003. 292 p.

11. O'Keefe P. J., Prott L. V. Cultural heritage conventions and other instruments: a compendium with commentaries. Crickadarn, UK : Institute of Art and Law, 2011. 343 p.

12. Lixinski L. Intangible Cultural Heritage in International Law. Oxford, United Kingdom : Oxford University Press, 2013. xviii + 274 p.

13. Silverman H., Ruggles D. F. Cultural Heritage and Human Rights. New York : Springer Science & Business Media, 2008. 206 p.

14. Chamberlain K. War and Cultural Heritage: An Analysis of the 1954 Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict and Its Two Protocols. 2nd Revised ed. edition. Crickadarn, UK: Institute of Art and Law, 2013. 247 p.

15. Трипілля - древня цивілізація, яку приховували комуністи. *BBC News Україна*. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/media-58199751> (дата звернення: 07.05.2023).

16. КМДА сподівається зробити Хрещатик частиною спадщини ЮНЕСКО. URL: https://kyivcity.gov.ua/news/kmda_s_podivayetsya_zrobiti_khreshchatik_chastinu_yu_espko (дата звернення: 07.05.2023).

17. Гладко Ф. Наслідки пожежі в Києві. *Українське слово*. 1941. С. 4. URL: <https://libraria.ua/issues/425/18281/> (дата звернення: 07.05.2023).

18. Збережіть українську культуру. Міністерство культури та інформаційної політики України. URL: <http://restore.mkip.gov.ua> (дата звернення: 07.05.2023).

19. Козова Л. Історичний центр Одеси включили до списку всесвітньої культурної спадщини ЮНЕСКО. УНІАН. URL: <https://www.unian.ua/society/istoric-hniy-centr-odesi-vklyuchili-do-spisku-vsesvitnoji-kulturnoji-spadshchiny-yunesko-novini-odesi-12122277.html> (дата звернення: 07.05.2023).

20. The Historic Centre of Odesa. URL: <https://whc.unesco.org/en/list/1703/> (date of access: 07.05.2023).

21. Ще п'ять елементів внесено до Національного переліку нематеріальної культурної спадщини

України. Міністерство культури та інформаційної політики України. URL: <https://mkip.gov.ua/news/9104.html> (дата звернення: 07.05.2023).

22. Ще п'ять елементів внесено до Національного переліку нематеріальної культурної спадщини України. Міністерство культури та інформаційної політики України. URL: <https://mkip.gov.ua/news/9104.html> (дата звернення: 07.05.2023).

23. Ліси Карпат хочуть внести до Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО Джерело: <https://ecopolitic.com.ua/ua/news/lisi-karpat-hochut-vnesti-do-vsесvitnoi-spadshhini-junesko/> © Ecopolitic.com.ua. Екополітика. URL: <https://ecopolitic.com.ua/ua/news/lisi-karpat-hochut-vnesti-do-vsесvitnoi-spadshhini-junesko/> (дата звернення: 07.05.2023).

24. Національна академія аграрних наук України Біосферний заповідник «АСКАНІЯ-НОВА» імені Ф.Е. Фальц-Фейна. <https://askania-nova-zapovidnik.gov.ua/>. URL: <https://askania-nova-zapovidnik.gov.ua/> (дата звернення: 07.05.2023).

25. Результати проекту. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. URL: <https://mepr.gov.ua/rezultaty-proyektu/> (дата звернення: 07.05.2023).

26. Український державний інститут культурної спадщини. Головна. <https://www.spadshina.org.ua/>. URL: <https://www.spadshina.org.ua/> (дата звернення: 07.05.2023).

27. Decision 41 COM 8C.1 Update of the List of World Heritage in Danger (Inscribed Properties). UNESCO/WHC. URL: <https://whc.unesco.org/en/decisions/6925/> (date of access: 07.05.2023).

28. World Heritage List. UNESCO/WHC. URL: <https://whc.unesco.org/en/list/> (date of access: 07.05.2023).

Reference

1. Akulenko V. I. Mizhnarodne pravo okhorony kulturnykh tsinnosti ta yoho implementatsiia u vnutrishnomu pravi Ukrainy. K. : Yustinian, 2013. 608 s.

2. Kot S. Problema povernenia i restytutsii kulturnykh tsinnosti, vtrachenykh unaslidok Druhoi svitovoi viiny, v suchasnykh ukrainsko-polskykh mizhderzhavnykh vidnosynakh. Ukraina XX stolittia: kultura, ideolohiia, polityka. 2015. Vyp. 20. URL: http://resource.history.org.ua/publ/Uxxs_2015_20_7/

3. Kuderska N. I. Administratyvno-pravove rehuliuвання okhorony ta zberezhennia materialnoi kulturnoi spadshchyny v Ukraini: teoriia i praktyka: monohrafiia. K. : NAKKKiM, 2013. 448 s.

4. Kurylo T. V. Pravova okhorona kulturnoi spadshchyny Ukrainy. Lviv : Lvivskyi yurydychnyi instytut MVS Ukrainy, vyd-vo «Novyi Svit-2000», 2006. 152 s.

5. Mazur T. V. Dzherelna baza doslidzhennia pravovoi okhorony kulturnoi spadshchyny v Ukraini. Naukovi zapysky Instytutu zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy. 2019. № 4. S. 8–22.

6. Melnychuk O. I. Mizhnarodno-pravovyi status vsesvitnoi kulturnoi i pryrodnoi spadshchyny. K. : Nauk. dumka, 2008. 287 s.

7. Parkhomenko N. M. Dzherela prava: problemy teorii ta metodolohii. Monohrafiia. K. : TOV «Vydavnytstvo "Yurydychna dumka"», 2008. 336 s.

8. Rabinovych P. M. Pryntsypy prava. Yurydychna entsyklopediia: V 6 t. / Redkol.: Yu. S. Shemshuchenko (holova redkol.) ta in. K. : «Ukr. Entsykl.», 2003. T. 5: P–S. 736 s.

9. Bell C., Paterson R. Protection of First Nations Cultural Heritage: Laws, Policy, and Reform. Vancouver : UBC Press, 2009. 476 r.

10. Garabello R., Scovazzi T. The Protection of the Underwater Cultural

Heritage: Before and After the 2001 UNESCO Convention. Leiden; Boston : Martinus Nijhoff Publishers, 2003. 292 r.

11. O'Keefe P. J., Prott L. V. Cultural heritage conventions and other instruments: a compendium with commentaries. Crickadarn, UK : Institute of Art and Law, 2011. 343 r.

12. Lixinski L. Intangible Cultural Heritage in International Law. Oxford, United Kingdom : Oxford University Press, 2013. xviii + 274 p.

13. Silverman H., Ruggles D. F. Cultural Heritage and Human Rights. New York : Springer Science & Business Media, 2008. 206 r.

14. Chamberlain K. War and Cultural Heritage: An Analysis of the 1954 Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict and Its Two Protocols. 2nd Revised ed. edition. Crickadarn, UK: Institute of Art and Law, 2013. 247 p.

15. Trypillia - drevnia tsyvilizatsiia, yaku prykhovuvaly komunisty. BBC News Ukraina. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/media-58199751> (data zvernennia: 07.05.2023).

16. KMDA spodivaetsia zrobyty Khreshchatyk chastynoiu spadshchyny YuNESKO. URL: https://kyivcity.gov.ua/news/kmda_spodivayetsya_zrobiti_khreshchatik_chastynoyu_spadschini_yunesko (data zvernennia: 07.05.2023).

17. Hladko F. Naslidky pozhezhi v Kyievi. Ukrainske slovo. 1941. S. 4. URL: <https://libraria.ua/issues/425/18281/> (data zvernennia: 07.05.2023).

18. Zberezhit ukrainsku kulturu. Ministerstvo kultury ta informatsiinoi polityky Ukrainy. URL: <http://restore.mkp.gov.ua> (data zvernennia: 07.05.2023).

19. Kozova L. Istorychnyi tsentr Odesy vkluchyly do spysku vsesvitnoi kulturnoi spadshchyny UNESCO. UNIAN. URL: <https://www.unian.ua/society/istorichnyi-centr-odesi-vklyuchili-do-spysku->

[vsesvitnoi-kulturnoi-spadshchiny-yunesko-novini-odesi-12122277.html](https://www.unian.ua/society/istorichnyi-centr-odesi-vklyuchili-do-spysku-vsesvitnoi-kulturnoi-spadshchiny-yunesko-novini-odesi-12122277.html) (data zvernennia: 07.05.2023).

20. The Historic Centre of Odesa. URL: <https://whc.unesco.org/en/list/1703/> (date of access: 07.05.2023).

21. Shche piat elementiv vneseno do Natsionalnoho pereliku nematerialnoi kulturnoi spadshchyny Ukrainy. Ministerstvo kultury ta informatsiinoi polityky Ukrainy. URL: <https://mkp.gov.ua/news/9104.html> (data zvernennia: 07.05.2023).

22. Shche piat elementiv vneseno do Natsionalnoho pereliku nematerialnoi kulturnoi spadshchyny Ukrainy. Ministerstvo kultury ta informatsiinoi polityky Ukrainy. URL: <https://mkp.gov.ua/news/9104.html> (data zvernennia: 07.05.2023).

23. Lisy Karpat khochut vnesty do Vsesvitnoi spadshchyny YuNESKO Dzherelo: <https://ecopolitic.com.ua/ua/news/lisi-karpat-hochut-vnesti-do-vsesvitnoi-spadshchiny-junesko/> © Ecopolitic.com.ua. Ekopolityka. URL: <https://ecopolitic.com.ua/ua/news/lisi-karpat-hochut-vnesti-do-vsesvitnoi-spadshchiny-junesko/> (data zvernennia: 07.05.2023).

24. Natsionalna akademiia ahrarykh nauk Ukrainy Biosfernyi zapovidnyk «ASKANIA-NOVA» imeni F.E. Falts-Feina. <https://askania-nova-zapovidnik.gov.ua/>. URL: <https://askania-nova-zapovidnik.gov.ua/> (data zvernennia: 07.05.2023).

25. Rezultaty proiektu. Ministerstvo zakhystu dovyklyk ta pryrodkykh resursiv Ukrainy. URL: <https://mepr.gov.ua/rezultaty-proiektu/> (data zvernennia: 07.05.2023).

26. Ukrainskyi derzhavnyi instytut kulturnoi spadshchyny. Holovna. <https://www.spadshina.org.ua/>. URL: <https://www.spadshina.org.ua/> (data zvernennia: 07.05.2023).

27. Decision 41 COM 8C.1 Update of the List of World Heritage in Danger (Inscribed Properties). UNESCO/WHC. URL: <https://whc.unesco.org/en/decisions/6925/> (date of access: 07.05.2023).

28. World Heritage List. UNESCO/WHC. URL: <https://whc.unesco.org/en/list/> (date of access: 07.05.2023).

ON THE ISSUE OF UKRAINE'S COOPERATION WITH UNESCO IN THE FIELD OF CULTURAL, NATURAL AND INTANGIBLE HERITAGE SAFEGUARDING

Tomenko M. V., Kharchuk O. O.

Abstract. *The dynamic development of international relations determines the priorities of cooperation of the Ukrainian state. Safeguarding of cultural, natural and intangible heritage is an integral part of such relations. The symptomatic and chaotic actions of the Ukrainian authorities, combined with the lack of systematic promotion, require the development of an effective strategy in the matter of heritage protection. This issue is especially relevant in relation to facilities located in temporarily occupied territories.*

Key words: *international relations, UNESCO, Ukraine, cultural heritage, natural heritage, intangible heritage.*